

MEZEI Gyula:

Nagy érdeklődéssel hallgattam mindkét előadást, s engedtessek meg nekem, hogy hozzászólásomban mindkét előadásra hivatkozzam. Ugyanis amikor Kovalcsik József kifejtette a kulturális élet alakulását, és a művelődésügy fejlődését Budapesten, ebben - szerintem - nagy szerepe van a - tegnapi napon elhangzott - másik témának is, mely az urbanizáció és életmód változásával foglalkozott.

E nagyon széleskörű témán belül csupán egy részterületről szeretnék beszélni, mely hozzám a legközelebb áll, a közoktatásról. Szólni szeretnék arról, hogy napjainkban Budapest kulturális életében milyen gondokkal és problémákkal küzd a közoktatás és milyen tényezőket kellett figyelembe venni ahhoz, hogy azt a megállapítást kiérdemelje, melyet Kovalcsik József használt. Idézem: "a legnagyobb fejlődés, a legszervezettebben a kulturális élet változásaiban a közoktatásban következett be".

Budapest közoktatásának az ország közoktatáspolitikáján belül sajátos feladatokat kell elvégeznie. Budapest a kulturális élet központjaként szerepel, tehát az oktatás központja is. Talán néhány számadat világosan mutatja, hogy nem csupán arról van szó, hogy a lakosság 1/5-e itt él, de arról is, hogy a középfoku oktatásban résztvevő tanulóknak 30 %-a, a nevelőotthonban elhelyezett gyerekeknek 1/3-a kap oktatást, nevelést Budapesten. Nem csak a mennyiségre utaló számok bizonyítják ezt, tartalmi problémák is. Sok esetben az ország egyes részein 5-10 évvel később jelentkeznek azok a problémák, melyekkel Budapestnek a közoktatás fejlesztése során meg kell birkóznia. Hadd említek néhányat ezek közül, melyeket a mai iskola sajátosságának foghatunk fel, s Budapesten hamarabb váltak felismerhetőkké. Ilyen mindenekelőtt az iskola funkciójának megváltozott volta napjainkban. Ha visszagondolunk iskolai élményeinkre, tudjuk, hogy mit jelentett az iskola az ember életének a megszervezésében. Ez gyökeres változáson ment keresztül. Néhány változást említek: Ma az iskola nem csupán világnézetet megőrző intézmény - mint ahogyan erről beszélni lehetett 1945 előtt - hanem a világnézetet alakító, - elsősorban alakító intézménye az ifjuságnak. E világnézeti megalapozottság kiterjed a gyermek életmódja egészének alakítására. Ha csak azokat a számokat veszem figyelembe, amelyek az urbanizáció következtében Budapesten jelentkeznek, hogy az aktív korban lévő nők 80-90 %-a kereső alkalmazásban van, és ehhez hozzátennék egy másik, reprezentatív felmérésünkkel nyert adatot, mely azt bizonyította, hogy a budapesti általános iskolák tanulóinak 17 %-ában él csupán odahaza olyan nem dolgozó felnőtt, aki a gyermek nevelésével napközben foglalkozni tud, akkor bizonyítottnak vehető ez az állítás. Az iskolára olyan funkció hárul, amely a világnézeti megalapozottságra építve a gyermek egész életvitelét tervezi, egész életszervezését befolyásolja. A másik ilyen alapvető funkciója az iskolának a közösségalkotó szerepe. Az urbanizáció egyik hatása a lakótelepek kialakulása, a grundok, szabad terek, játékterek eltűnése mind erőteljesebbé tette az ifjuság közösségi életének alakításában az intézményes szervezetek szükségességét. Ebben is elsődrendű szerep hárul az iskolára, mint közösségalkotó fórumra, mint közösségalkotó szervezetre.

A harmadik funkció - amely Budapesten elsődlegesen jelentkezik - hogy az iskola míg korábban az ismeretek fő forrásaként szerepelt, addig ma elsődlegesen az ismeretek feldolgozásának, szelektálásának, és az ismeretek alkalmazásának fórumává válik. Napjainkban a technikai forradalom, a kommunikációs forradalom időszakában ifjuságunk zöme - különösen a középiskolákban, és a felsőoktatási intézményekben tanuló ifjuságra gondolok - ismereteinek többségét nem az iskolában hallja először. Az iskolának ezen ismeretek rendszerezése, a helytelen ismeretekkel való szembeállítás és az ismeretek alkalmazására való felkészítés a fő feladata.

Következő funkció, mely az iskolára óriási feladatot ró, hogy ma az iskolát tekintethetjük a társadalmi mobilitás fő eszközének. Annak az időszaknak a végéhez érkezünk, amikor nagy társadalmi rétegek mozgása, a felnőtt korban való foglalkozás változása végbement. A felszabadulás utáni forradalmi időszakban, majd később a mezőgazdaság szocialista átalakulásánál tapasztalhattuk ezt, de ma ez a folyamat lelassult. A társadalmi mobilitásra való felkészítés, annak elősegítése, hogy az egyik társadalmi rétegből a másikba

jusson az ifjúság, az iskolára hárul. Ezért nagyon lényeges, hogy az iskolában milyen módon tudnak foglalkozni a különböző társadalmi rétegek tehetséges - és én most a tehetséget nem csupán a szellemi munkára szeretném korlátozni, hanem a tehetség teljes fogalmát értem ezen - gyermekeivel, hogy azok pályairányítása, képességeiknek, a népgazdaság igényeinek és a társadalmilag elengedhetetlenül szükséges, társadalmunk szocialista demokráciáját biztosító társadalmi mobilitás elősegítője is legyen.

A következő funkció, melyet megemlíteni szeretnék ezzel összefüggésben, hogy ma tulajdonképpen a társadalom fő munkaerő utánpótlása az ifjúság. Az iskola pályairányító szerepe lehet befolyásolója annak, hogy ez a munkaerő utánpótlás megfeleljen az adott terület népgazdasági igényeinek. Ma sajnos, iskoláink a funkciót nem teljes sikerrel teljesítik. A budapesti általános iskolában végzett tanulók érdeklődésének torzulásai, pályaelképzelései ellent mondanak Budapest gazdasági életéből fakadó munkaerő igényeknek. Mindebből következik, hogy Budapest közoktatása csak úgy tud megfelelni feladatainak, ha ezeket a funkciókat számitásba veszi s jó néhány olyan feladatot magára vállal, mely az országban még nem kialakult, vagy kísérleti stádiumban van, vagy csak a jövőben alakul ki.

Néhány ilyet ebből hadd említsek meg, szinte csak felsorolásszerűen. Így pl. Budapesten meg kell oldani, ez törvénytörően jelentkezik, az ifjúság egésznapos nevelésének problémáját. Ez különböző életkorokban mást-mást jelent. 3-6 éves korig, az óvodáskorú gyerekek elhelyezése ad legtöbb munkát. Ma az óvodáskorú népesség 80 %-a jár óvodába, ugyanakkor több mint 6 ezer gyereket utasítottunk el. Ez tényszerűen bizonyítja, hogy a 80 %, mely nemzetközi viszonylatban igen magas százalékarány, sem kielégítő, és ahhoz, hogy a népgazdaság a budapesti igényeket kielégítse, megközelítően 100 %-ra kell emelnünk pl. az óvodáskorú gyermekek egésznapos foglalkozását. (Budapesten ismeretlen fogalomként jelentkezik a félnapos óvodai elfoglaltság, amely az ország egyes részein, de különösen külföldön eléggé általános.)

Az egésznapos foglalkoztatás az általános iskolában megoldatlan probléma volt hosszú évekig. A 6 éves korig óvodában lévő gyerekek közül nagyon sok került ugy általános iskolába, hogy nyakába kapta a madzagon lógó lakáskulcsot, s a tanítás végén naponta teljes, "önálló életbe" kezdett. Ezért biztosítottuk Budapesten, hogy az általános iskolai tanulók 44 %-a iskolaotthonos, vagy napközis elfoglaltságban vesz részt (az alsótagozatos gyerekek 65 %-a). Terveink szerint ezt a közeljövőben mintegy 60-70 %-ra kell fejlesztenünk. Ezen belül olyan új formákat kellett kikísérleteznünk, és ma már általánosságban bevezetnünk, vagy megkezdeni az általános bevezetését, mint az iskolaotthonos oktatás az általános iskola alsó tagozatában, vagy mint a szaktantermi kabinet rendszerű oktatás a felső tagozatban, és délután ezen tanulók klubszerű foglalkoztatása. Az iskolának magára kell vállalnia azt a funkciót, hogy a gyermek egész napját megtervezze és egész napjának eltöltésére befolyással legyen.

Magára kellett vállalnia az iskolának továbbá azt a funkciót is (hamarabb, mint másutt), amit az u. n. korrekciós tevékenység jelent. Hadd említsem meg azt a nagy problémát, ami szintén az urbanizációval és az életmóddal függ össze, hogy Budapesten igen magas a koraszülések száma (az országos átlagnál magasabb). Ebből következően - valószínűleg ismerik azt a statisztikai adatot, hogy - a koraszülötteknek mintegy 1/3-a problémás gyerekek. Ezért van az iskolai korrekciónak olyan nagy jelentősége, hogy a gyerekek ne maradjanak le, s az általános iskolák elvégzését biztosítsák minden egyes gyerek számára. A budapesti általános iskolák ezt a funkciójukat mind eredményesebben teljesítik. Míg országosan az általános iskolai bukási arány az elmúlt esztendőben 7,8 %-os, azelőttiesztendőben 11 % volt, Budapesten ez az arány az elmúlt esztendőben 0,6 %, az előtti esztendőben 1,1 % volt. Valljuk, hogy a korrekciós tevékenység következményeképpen sikerült kiküszöbölni a buktatást, és elérni azt a számot, amelyet Kovalcsik elvtárs előadásában említett, hogy az általános iskolai koru tanulók 90-96 %-a időben elvégzi az általános iskola 8 osztályát. A korrekció azonban nem csupán csak az iskolakezdesnél szükséges, hanem az iskolai oktatás egész folyamatában. Meg kell szabadulnunk attól a feudális pedagógiai elképzeléstől, mely az iskolai eredménytelenség ellen egyetlen eszközt ismer, a buktást. Nyilvánvalóan a lemaradás időbeli észrevétele lehetővé teszi az időbeli korrekciót, és ezáltal megszabadíthatja az ifjúságot attól a nyomástól, amely a bukás miatt nehezedett az ifjúság vállára.

Az iskolára, és különösen a budapesti iskolákra óriási feladatként nehezedik a pályaválasztás irányításának megoldása. Szándékosan mondom a pályaválasztás irányítását, és nem pályairányítást, mert valójában, zömében pályairányítás folyik. Azaz a gyerek nem

önállóan választja meg a jövőjét meghatározó pályát és ehhez kap a felnőtől segítséget, hanem a felnőttek, mindenekelőtt a szülők, esetleg a szülők környezetének hatása, a pedagógusok befolyása, (sajnos sokkal kisebb szerepe van ebben a pedagógusok befolyásának) a döntő pálya választásában. Valójában azt kell elősegítenünk, hogy kialakuljon a gyermek képességeinek önismerete, ugyanakkor ezt összhangba tudjuk hozni a népgazdaság igényeivel. Jelentős gond számunkra az, hogy a pályaválasztás irányítása megfelelően differenciált legyen, és alkalmazkodjék a társadalmi mobilitásból fakadó feladatainkhoz. Ezért kap mind nagyobb jelentőséget a munkástanulók tanulásának segítése. Ez pedagógiai munkánk része. Ennek érdekében jelentős intézkedéseket tettünk. Pl. Budapesten két olyan kollégium működik, ahol a munkásszülők tehetséges középiskolás gyermekei élnek, tanulnak, akiket elősorban a felsőfoku továbbtanulásra akarunk felkészíteni. A Fővárosi Tanácsa a Szakszervezetek Budapesti Tanácsa, a KISZ Budapesti Bizottsága és a különböző egyetemek közösen szervezik, a munkástanulók továbbtanulását elősegítő egyéni, vagy csoportos foglalkozásra előkészítő szakköröket. Budapesten évente 4 millió forint ösztöndíjat adunk ki olyan középiskolás tanulóknak, akiknek továbbtanulásában esetleg szerepet játszhat szüleik anyagi helyzete, éppen ezért, hogy ez az anyagi helyzet ne akadályozza továbbtanulásukat. Jelentős kedvezményeket nyújtunk a munkás szülők gyermekeinek kulturálódásukhoz kedvezményes színház és mozijegyek biztosításával, a könyvtárhálózat fejlesztésével, stb.

A mai középiskoláknak igen nagy jelentőségük van a közösségalkotásban. Ha mi az ifjúság túlterhelése ellen tényleges harcot akarunk folytatni, akkor mindenekelőtt azzal a nézetrel kell szembeállni - és szállunk szembe -, hogy az iskola maga képes minden használható ismeretre megtanítani az ifjúságot. Az iskolának nemcsak ez a kötelessége, hanem az is, hogy az ifjúságot rávegye, más forrásokból, mindenekelőtt a közművelődés forrásaiból milyen módon tudja megszerezni a műveltségéhez elengedhetetlenül szükséges ismereteket, melyeket az iskola nem nyújthat. Ezért az iskola nevelőtevékenysége és a közművelődés szoros összefüggésben jelentkezik, és az iskola nevelőmunkájának hatékonysága csak akkor bontakozhat ki igazán, ha ez még szorosabbá válik, de nem csupán iskolán belül, hanem az iskola és színházak, iskola és más művészeti intézmények, iskola és közművelődési intézmények kapcsolatában is.

Mi büszkék vagyunk arra, hogy a Fővárosi Tanács a maga művészeti, közművelődési intézményeit arra buzdítja, hogy ugyanilyen aktívan keresse a kapcsolatot az iskolába járó ifjúsággal, és velük egy foglalkozzék, hogy a diákok olyan felkészültséggel hagyják el az iskolát, mint akik a közművelődésre készek, az önművelődésre pedig képesek. Ennek a tevékenységnek az ösztönzésére a Fővárosi Tanács évente jelentős összegű díjban - 50 ezer forint díjban - részesíti azt a művészeti intézményt, amely az ifjúsággal a legjobb szerzetesi kapcsolatot tudja kialakítani. Hangsúlyozni szeretném, ha az iskola betölti ezt a közművelő, és közművelésre előkészítő funkcióját, csak abban az esetben tudunk ténylegesen beszélni az iskola nyomasztó, lexikális túlterhelésének megszüntetéséről.

Engedtessek meg, hogy valamit az urbanizáció és életmód előadáshoz is hozzáfűzzek, amely előadást Szelényi Iván tartott.

Különös érdeklődéssel hallgattam ezt az előadást, mert az urbanizáció és életmód alakulása elválaszthatatlan éppen a közoktatás, az ifjúság nevelésében jelentkező - hogy így fogalmazzam - sajátos budapesti feladatokról. Nagyon érdekes volt számomra ez az előadás, tényleg nagyon sok érdekes gondolatot adott. Azt nem tagadom, hogy ezzel együtt hiányérzetem támadt, Szelényi Iván ugyan a bevezetőjében mondta, hogy ő nem arra ad választ, mit előadásának a címe ígér, én mégis szerettem volna a cím ígérte tartalmat is hallani. Amit elmondott, hangsúlyozom, abban sok érdekes és nagyon sok eredeti gondolat van, de sok kérdőjel is.

Nem vagyok a településszociológia ismerője, azonban ismerem a budapesti közoktatást, és mint ilyen elengedhetetlenül szükséges, hogy bizonyos mértékig foglalkozzam, tudomást vegyek mind az urbanizáció és életmód változásairól, mind a településhelyzet alakulásáról Budapesten. Bennem kérdőjelként maradt, hogy pl. a felszabadulás előtti időszakról beszélve, lényegében Szelényi Iván két osztályról beszélt, a proletáriátusról és a középosztályról. Melyik osztályt nevezi középosztálynak? Vajon ennek elhelyezkedését milyen mélységig, és milyen módon gondolja, mert nyilvánvalóan ebben az esetben nem teljes képét akarta adni a felszabadulás előtti Budapest település strukturájának, mert ezzel a terminológiával ezt semmiképpen nem adhatta.

Számomra probléma továbbá az is, hogy lehetséges-e a lakótelepekről, melyek Budapesten kialakultak, egységesen beszélni? Vajon azonos-e a Mogyoródi uti, Kerepesi uti, Nagy Lajos király uti, Fűredi uti lakótelep a csepeli városközponti, pesterzsébeti, kelen-

földi, lágymányosi, óbuda lakótelepekkel? Azonos-e a települési struktúrája, azonos elveket, azonos tendenciákat lehet-e ezekből levonni és ezek alapján fogalmazni? Nyilvánvalóan a magam tapasztalatai alapján - és mégegyszer elnézést kérek, hogy belekontárkodom a nálam sokkal több ismerettel rendelkező Szelényi Iván kutatási területébe, - de én az előadást hallottam - azt kell mondanom, hogy ezekről mint egységes struktúrájú településekről nem lehet beszélni. Magam a közoktatás tapasztalatai alapján tudom ezt bizonyítani. Pedagógiai ellenőrző munkánk igazolva, hogy pl. a Mogyoródi uti lakótelep iskolába járó gyerekekkel más módon kell foglalkozni, mint a lágymányosiakkal, vagy szélesebb értelemben másfajta tevékenységet kíván az állami lakótelepek és az OTP öröklakásos lakótelep iskoláinak mikro környezetete. Ha ezt az iskolai munkában nem vennénk figyelembe, hihetetlenül súlyos hibát követnénk el.

Az előadással kapcsolatosan további problémát jelent számomra, hogy korszakolása nem történt meg. Nem lehet a lakótelepek fejlődéséről, a lakótelepek kialakulásáról, ottani struktúráról, lakásokról beszélni bizonyos korszakolás nélkül. Egészen más körülmények vannak, más települési viszonyok pl. az 50-56 között kialakult lakótelepeken, más az 57-58-ban elfoglalt lakásoknál, vagy a 60-as években, vagy éppen a IV. ötéves tervben létesített lakótelepeknél.

Gondoljanak az 1971-es lakástörvényre, mely alapvetően befolyásolja a lakáskiutalás rendszerét. Valószínűleg ismert - és Szelényi Iván előtt is ismert - hogy 1 500 Ft-on felüli egy főre jutó jövedelem esetén állami lakásban nem részesíthető senki, 2 500 Ft-nál nagyobb jövedelem esetén állami-szövetkezeti, tehát tanácsi elosztású szövetkezetiben sem részesíthető senki. Tehát nyilvánvalóan a lakótelepek struktúráját alapvetően befolyásolja és meghatározza, hogy tulajdonképpen ezekre a lakótelepekre ki kerül.

Számomra az is problémát jelent (és azt mondanám, hogy bár igaz lenne), hogy a lakótelepeken kialakult valami státusz-szimbólum. Ez esetben mondhatnám, hogy a lakótelepeken kialakul valamifajta közösség. Sajnos ilyen közösségi életről a lakótelepeken ma még beszélni nem lehet. Ma a budapesti közművelődésnek legnagyobb gondja - Kovalcsik József idézte a Fővárosi Tanács elé terjesztett jelentésünket, melyet mi fogalmaztunk, hogy a lakótelepeknek kulturális ellátottsága nem kialakult, és ennél fogva nem tudunk hozzájárulni ahhoz, hogy valamifajta közösség kialakuljon ezeken a lakótelepeken. Kétségtelen tény az, azt is figyelembe kell venni, hogyan alakult a lakótelepekre költözöttek szociális összetétele. E kérdésre adandó válasznál még jobban szükség van a korszakolásra. Ugyanis más volt a helyzet néhány évvel ezelőtt, s megint más ma. Csak egy példát mondom: 1970-ben a lakást kaptak 72 %-a effektív fizikai munkát végző dolgozó volt. Ha ezt a számot általánosítanám az összes lakótelepre, nem lenne igaz. Ez egy átlagszám, mely más időszakban más volt, s lakótelepenként is változó. Valószínűleg ez a tény is összefügg a lakótelepeken lévő mozgással. Pl. a lágymányosi lakótelep, ahol a nem fizikai dolgozó lakók aránya a legmagasabb a lakótelepek közül, a lakótelep kialakulásától számított 4 esztendő alatt 43 % cserélt lakást. Ezt tovább követni nehezen tudtam, és nyilvánvalóan Szelényi Iván tudja ennek tovább követését, hiszen ő foglalkozott ezzel, de az Üllői uti lakótelepről, az u.n. József Attila lakótelepről, ahol sokkal magasabb a munkások aránya, onnan már csak 31 % mozgott. Ezek az adatok az állami lakásokra vonatkoznak. Még érdekesebb a kép, ha a tanácsi kiutalási szövetkezeti lakásokat vizsgáljuk. Az Üllői uti lakótelepen a 6-7 évvel ezelőtt kapott szövetkezeti lakásokat 3,9 % cserélte el, az Árpádhidnál kialakuló lakótelepen lévő szövetkezeti lakásokat 4,3 % cserélte el. Nyilvánvaló, hogy aki többet fizetett a lakásért (tehát nem ingyen kapta, mint állami lakást) annak a lakótelephez való kötöttsége nagyobb, köztöltük a lakáscsere sokkal lassabb és más tendenciát mutató folyamat.

Mi azt tapasztaljuk, hogy a lakótelepekre kerülők nagyon sokfélék. Sokszor életformát kell váltaniuk, s ez nem megy minden konfliktus nélkül. A kiutalt lakások egy része a szanált lakások pótlására szolgál. S olyan emberek kerülnek lakótelepekre, akik sok esetben kertés házban laktak, most bekerülnek köregetegbe, ahol nagyon magányosnak érzik magukat. Nagyon sok esetben teljes komfort nélküli lakásokból kerültek be komfortos lakásokba. Sajnos olyan jelenségekkel is találkoztunk, melyek ellentétes tendenciát mutatnak az előadásban elhangzottakkal, - pl. olyan családok cserélik el a lakásukat, amelyek a komfortot túl gyorsan kapták, és nem tudják megszokni, vagy az óbudaiak, a pesterzsébetiek, akik Ujpalotán kaptak lakást mindent elkövetnek, hogy visszakerüljenek Obudára vagy Pesterzsébetre. Komoly figyelmeztetésnek tartjuk ezt a főváros számára, hogy a lakáskiutalásnál ezeket a helyi kötöttségeket mindinkább vegyük figyelembe. Valószínűleg Önök előtt ismert is, hogy - az előadásban említett - átmeneti övezet rekonstrukciója megkezdődött. Folyik a VIII., a

IX. kerületben és így tovább. E lakótelepek lakáselosztására, mivel tanácsi lakásokról van szó, a 71-es lakástörvény az irányadó, tehát szociális összetételét ennek megfelelően várhatjuk, és kell hogy felkészüljünk az itt végzett művelődésügyi munkára.

Mégegyszer elnézésüket kérem, hogy a művelődés kapcsán erre a területre is kitértem. Úgy vélem azonban, hogy a művelődésügy egészét vizsgálni, s a művelődésügy közvetkezményeit megérteni, feltételeit megteremteni az urbanizáció és az életmód változás áttekintése nélkül lehetetlen. Ezért kellett ezzel is foglalkoznom.

LÉTAY Miklós:

Szelényi Iván előadásának méltatása kétségtelenül hálás dolog lenne, azonban hasznosabbnak véljük, ha az imént felsorakoztatott megfigyelések mellett néhány más jellegű gondolatot is felvetünk. Ennek azért látjuk szükségét, mert a címben jelzett "életmód"-ról szinte alig, helyesebben csak közvetve esett szó. A fogalommal kapcsolatban uralkodó bizonytalanság és a téma Budapest tekintetében való kidolgozatlansága ugyancsak arra figyelmeztet, hogy a kutatás lehetőségeit és problémáit fontolóra kell venni.

Az eddigi kutatási gyakorlatból az máris nyilvánvaló, hogy az "életmód" terminus magába foglalja a mindennapi élet egészét, annak minden résztvevőjét, anyagi és szellemi összeállítását, cselekvés sorozatát, kapcsolat rendszerét, stb. A rendkívül összetett tartalomtól a társadalomtudományok egyes ágai, mint például a pszichológia, néprajz, szociológia csak bizonyos részek vizsgálatát vállalják, természetesen saját szempontjaik szerint.

Budapest társadalmá bármelyik jellegű megközelítés számára bő anyagot nyújt, nemcsak két milliós nagyságrendje és rendkívüli színessége következtében, hanem azért is mert a fővárosi lakosság elmúlt száz évben folytatott életmódjának elemzése eddig gyermekcipőben járt. A feldolgozásra váró témák sorravételére most nincs mód, de legyen szabad néhány példát említeni.

Óbuda törzsoikos lakóinak jelentős része a 19. században mezőgazdasági termelés-sel foglalkozott. Erre épült az a parasztpolgári kultúra és életmód, mely néhány lényegtelen mozzanattól eltekintve, meglepően szilárdnak és mozdulatlanak bizonyult Pest-Buda közelsége, dinamikus fejlődése ellenére. Azonban a termelés hagyományos rendje az 1886-1887. évi filoxéra vész következtében súlyos törést szenvedett, s ez változások sorozatát indította el. Akik kényszerűségből - mert például elszegényedtek - vagy önként - mert például biztosabb megélhetést akartak - hátat fordítottak e mezőgazdasági tevékenységnek, gyári munkások lettek. Életmódbeli változásaik vázolósa most messzire vezetne, így csupán egy részletet ragadok ki. A szőlőművesből lett munkások nem szakadtak el a földtől, konyha- vagy gyümölcsöskert formájában valamennyi területet továbbra is megtartottak és megműveltek. Ennek következtében ferasztó életvitel alakult ki, hiszen a szabadidőt is munka töltötte ki, ami újabb következmények eredője lett; pl. a művelődésre, a családi gyermeknevelésre fordítható idő csökkent. A különböző jellegű témák láncszerű kapcsolódása egyébként általánosságban arra figyelmeztet, hogy az életmód bonyolult rendszere csak több dimenziós elemzéssel ismerhető meg.

A budapesti életmód kutatás számára fontos mérőföldkő a felszabadulás. A történelmi fordulat, az új társadalmi berendezkedés nagy tömegeket hozott mozgásba. Az 1940-es évek végétől, Magyarország minden részéből emberek ezrei indultak el Budapestre. Migrációjuk utja-módja sokféle lehetett. Azonban a lényeg az, hogy a korábban falun élő, mezőgazdasági termeléssel foglalkozó paraszt a fővárosba költözött, s életmódja a lakó- és munkahely csere, illetve annak hatásai következtében jelentősen megváltozott. Más munkaeszközökkel dolgozva újfajta termelési tapasztalatokra tett szert. A város tárgyi valóságának elfogadása gyakran megelőzte a tudat fejlődését s ez ellentmondásokat szült. Gondolok itt például az izlésbeli és kulturális átalakulás lassúságára, torz mozzanataira, a szülőfaluhoz való kötődésekre vagy a családi élet konyha centrikusságára, stb. Ezzel a problémakörrel kapcsolatban még annyit szeretnék megjegyezni, hogy a népi kultúra és az azokat hordozó etnikumok városokba való behatolása, beépülése világjelenség. Kutatása - az u.n. akkulturációs kutatás - elsősorban az angol nyelvterületen több évtizedes hagyományokra tekinthet vissza. Megismerésük egyszerre hathat ösztönzőleg és segítőleg, mivel biztosra